

Džons Filips Ruštons

Vai rases piederībai ir nozīme cilvēka raksturojumā?

No angļu valodas tulkojis Jānis Stende

Priekšvārds

Nelielā eseja „Vai rases piederībai ir nozīme cilvēka raksturojumā?” lasītājam sniedz ieskatu diskusijā par rasi. Šis temats daudziem var raisīt mulsumu: kāpēc tas vispār vajadzīgs? kāda jēga par to runāt? neesam taču rasisti... Jā, mūsdienās bieži sastopama parādība ir iegūt „rasista” palamu, vien ieminoties par tādu lietu kā „rase”. Bet vai tāpēc no tās būtu jāizvairās, no tās jābēg? Rase ir realitāte, un tas uzsvērts arī profesora Ruštona darbos. Multikulturālā Rietumeiropa, kur valdošā ideoloģija noliedz jebkādas rasu atšķirības, slīkst starprasu konfliktos, kuri nav novēršami, ja netiek izprasti to dziļākie cēloņi. Ieskatoties jebkurā plašsaziņas līdzeklī, kļūst skaidrs, ka atsegti tiek tikai konfliktu virspusējie cēloņi. Tas rada neveiksmīgus risinājumus un maldus, bet tikmēr konflikti arvien pieņemas spēkā. Arī Latvija, kas nu jau ir iekļāvusies globalizētajās struktūrās, ar šo jautājumu turpmāk saskarsies arvien biežāk. Tāpēc Latvijas lasītājam būtu jāzina, kas tas ir – „rase”: uzpūsts „bubulis” vai ģenētiska realitāte. Vai tas, ka mēs vai citi pieder vienai vai otrai rasei ko vispār nozīmē? Mūsdienās zinātnieki izsaka prognozes par globalizācijas gaitā paredzamu rasu saplūšanu. Kā mēs redzam, praksē šādi mēģinājumi „sapludināt” rases rada tikai vardarbību un ciešanas abām pusēm. Daudziem var šķist, ka šāda saplūšana vispār ir bez kādām sekām, tomēr drīzāk gan tas ir izplatījies mīts, kas balstās uz stereotipu, ka „ādas krāsai taču nav nozīmes”. Gan zinātniskās liecības, gan reālā pasaules prakse rāda citu ainu, un to vajadzētu ņemt vērā, ja mēs vēlamies saglabāt savu tautu un identitāti. Zinošs cilvēks vienmēr ir labāk sagatavots jauniem dzīves izaicinājumiem.

Tajā pašā laikā uzkrītoši ir tas, ka mīti par rasi tiek plaši izplatīti no esošajām varas struktūrām pasaulē. Zinātnieki, kas šai tēmai pievērsušies, nonāk neapskaužamā situācijā. Viņus mēģina atlaist no darba, apvainot par „rasistiem”, „nacistiem”, „avantūristiem” u.tml. Vērā ņemams spiediens grib tos piespiest bēgt no šīs tēmas, atvainoties „naida runas” medniekiem un pieņemt plašai sabiedrībai iestrādātas formulas. Tas viss liek jautāt – kāpēc? Atbilde, šķiet, ir meklējama mūsdienu globālajos procesos. Dzīves „ekonomizācija” un valstu robežu nojaukšana, pārnacionālo struktūru uzplaukums tiecas cilvēkus novienādot vienkāršos „cilvēkresursos”. Rases mūsdienu globalizācijas perspektīvā ir kļuvis lieks šķērslis cilvēku vienādošanā. Tāpēc arī tāds uzsvars ir likts uz šķietamo „rasistu” medīšanu, izsmiešanu, pareizā viedokļa ieaudzināšanu. Šīs mazās esejas autors cenšas nolikt emocijas malā un uz rases jēdzienu paraudzīties no zinātniska skatupunkta.

Jānis Stende

Vai rases piederībai ir nozīme cilvēka raksturojumā?

Interneta eseja: 2001. gada 14. decembrī

J. Filips Ruštons

Psiholoģijas departaments, Rietum-Ontario universitāte

[Šī interneta eseja precizē Ruštona pētījumu grāmatā

Rase, evolūcija un uzvedība (3. izdevums, 2000),

kura satur vairāk kā 1000 atsauces uz literatūru]

Atbilde uz šī darba virsrakstā izvirzīto jautājumu ir „jā”. Ja rases jēdziens neeksistētu, zinātnei to vajadzētu izgudrot (un tā arī notika)! Rases piederībai ir nozīme cilvēku raksturojumā, jo tā atļauj mums paredzēt cilvēku uzvedību, īpaši grupu līmenī.

Zinātnē jēdzieni ir noderīgi, ja tie sagrupē faktus tā, ka no tiem var izveidot vispārējus likumus un izdarīt secinājumus. Prognozes, izmantojot dažādām rasēm piemītošo īpatnību sistematizāciju, var tikt veiktas tāpēc, ka caurmērā ķīnieši, japāņi un korejieši ir līdzīgi viens otram un atšķirīgi no baltajiem amerikāņiem, vāciešiem un krieviem, kuri ir līdzīgi viens otram un atšķirīgi no melnajiem amerikāņiem, haitiešiem un Subsahāras afrikāņiem. Tieši šāda uz rasi balstīta raksturošanas iespēja ir kritērijs, ar kuru tāda hipotētiska kategorija kā rase tiek novērtēta. Kā es parādīšu, rase ir ļoti raksturojošs jēdziens.

Pēdējos 20 gadus mani pētījumi ir bijuši vērsti uz atšķirībām starp trīs galvenajām rasēm, parasti apzīmētām kā **austrumnieki** (austrumaziāti, mongoloīdi), **baltie** (eiropieši, kaukazoīdi) un **melnie** (afrikāņi, negroīdi). Aptuveni runājot, austrumnieki ir tie, kuru senču lielākā daļa ir no Austrumāzijas. Baltajiem senči lielākoties nāk no Eiropas. Un melnajiem lielākā daļa senču ir no Subsahāras Āfrikas. Kopumā ņemot, es neesmu ķēries klāt pie citām grupām ārpus trīs galvenajām rasēm vai šo galveno rasu apakšgrupām, lai gan tās arī ir interesants pētniecības objekts.

Esmu atklājis to, ka smadzeņu izmērā, intelektā, temperamentā, seksuālajā uzvedībā, auglībā, augšanās ātrumā, dzīves ilgumā, noziedzībā un ģimenes stabilitātē austrumnieki kā grupa konsekventi nostājas vienā spektra galā, melnie otrā galā, bet baltie atrodas vidū. Caurmērā austrumnieki nobriest lēnāk, ir mazāk auglīgi, seksuāli mazaktīvāki un ar lielākām smadzenēm un augstākiem IQ rādītājiem. Melnie katrā no šiem rādītājiem ir pretējā pozīcijā. Baltie atrodas vidū, bieži tuvu austrumniekiem (skatīt 1. tabulu).

1. tabula			
Caurmēra atšķirības starp melnajiem, baltajiem un austrumniekiem			
Iezīme	melnie	baltie	austrumnieki
Smadzeņu izmērs			
Galvaskausa tilpums	1,267	1,347	1,364
Smadzeņu garozas neironi (miljonos)	13,185	13,665	13,767
Intelekts			
IQ testa rezultāti	85	100	106
Kultūras sasniegumi	zemi	augsti	augsti
Vairošanās			
2 olšūnu dvīņi (uz 1000 dzemdībām)	16	8	4
Hormonu līmeņi	augstāki	vidēji	zemāki
Dzimumu atšķirības	lielākas	vidējas	mazākas
Dzimumaktu biežums	lielāks	vidējs	mazāks
Ierobežojumu trūkums	lielāks	vidējs	mazāks
Seksuāli transmisīvās slimības	vairāk	vidēji	mazāk
Indivīdualitāte			
Agresivitāte	augstāka	vidēja	zemāka
Piesardzība	zemāka	vidēja	augstāka
Impulsivitāte	augstāka	vidēja	zemāka
Pašapziņa	augstāka	vidēja	zemāka
Sabiedriskums	augstāks	vidējs	zemāks
Nobriešana			
Grūtniecība	īsāka	ilgāka	ilgāka
Skeleta attīstība	agrāk	vidēji	vēlāk
Kustību attīstība	agrāk	vidēji	vēlāk
Zobu attīstība	agrāk	vidēji	vēlāk
Pirmā dzimumakta laiks	agrāk	vidēji	vēlāk
Pirmās grūtniecības laiks	agrāk	vidēji	vēlāk
Dzīves ilgums	īsākais	vidējs	ilgākais
Sociālais organisms			
Laulību stabilitāte	mazāka	vidēja	lielāka
Pakļaušanās likumiem	mazāka	vidēja	lielāka
Garīgā veselība	zema	vidēja	augstāka
Avots: nesaīsinātais uzdevums, <i>Rase, evolūcija un uzvedība</i> (5. lpp.).			

Protams, šīs trīs iespēju rasu atšķirības ir caurmēra atšķirības. Indivīdi ir indivīdi. Tomēr es esmu atklājis, ka šīs trīs iespēju modelis ir viscaur patiess laika un nāciju ietvaros. Tas, ka viens un tas pats trīs iespēju modelis atkārtoti parādās kādos 60 dažādos bioloģiskos un uzvedības rādītājos ir ļoti interesanti un parāda, ka rase nav „tikai ādas krāsa”. Starptautiskais datu materiāls nāk no

Pasaules Veselības organizācijas, Apvienoto Nāciju Organizācijas un Interpola. Nesen es pat aizbraucu uz Dienvidāfriku, lai savāktu jaunu informāciju par IQ.

Sāksim ar bioloģiskajām atšķirībām sportā, ko gandrīz katrs ir novērojis. Jona Entina (*Jon Entine*) nesenā grāmata *Tabu: Kāpēc melnie atlēti dominē sportā un kāpēc mēs baidāmies par to runāt** vēršas pie vecās klišejas, ka „baltie nespēj lēkt” (un pie jaunās, ka austrumnieku vīrieši lec pat vēl sliktāk). Entins parāda, ka sportā tieši melnie vīrieši un sievietes ir tie, kas var lidot! Un vēl, ko arī parāda datu materiāls, īso distanču skriešanā galvenokārt pārāki ir melnie ar Rietumāfrikas izcelsmi, kamēr melnie ar Austrumāfrikas izcelsmi – no Kenijas un Etiopijas – ir pārāki maratona garajās distancēs. Šīs atšķirības starp austrumu un rietumu afrikāņiem parāda, ka statistiska vidusmēra apskatīšana dažreiz var notušet būtiskas īpatnības. Tomēr melnie gan no Austrum- un Rietumāfrikas izeļas viena vai otra veida skriešanā. Sportā melnajiem kā grupai ir ģenētiskas priekšrocības.

Ir interesanti arī tas, ka rasu atšķirības dzīvē parādās agri. Melnie mazuļi piedzimst nedēļu agrāk kā baltie mazuļi, pie tam viņi nobriest ātrāk, kas novērots pēc kaulu attīstības. Piecu vai sešu gadu vecumā melnie bērni ir pārāki sprintā, tāllēkšanā un augstlēkšanā, kam visam vajadzīga neilga enerģijas izlāde. Pusaudžu gados melnajiem ir ātrāki refleksi kā, piemēram, zināmajā ceļgala refleksā.

Melnajiem ir arī par 3 – 19% vairāk dzimumhormona testosterona nekā baltajiem vai austrumniekiem. Tas nozīmē vairāk eksplozīvas enerģijas, kas dod melnajiem priekšrocības tādos sporta veidos kā bokss, basketbols, futbols un sprints.

Kāpēc ir tabu teikt, ka melnie caurmērā sportā ir labāki? Tāpēc, ka hormoni, kas viņiem dod priekšrocības sportā, kopumā tos padara arī vīrišķīgākus. Skolā viņi ir fiziski aktīvāki, kas dažreiz tos noved pie nepatīkšanām vai pat atzīšanas par hiperaktīviem.

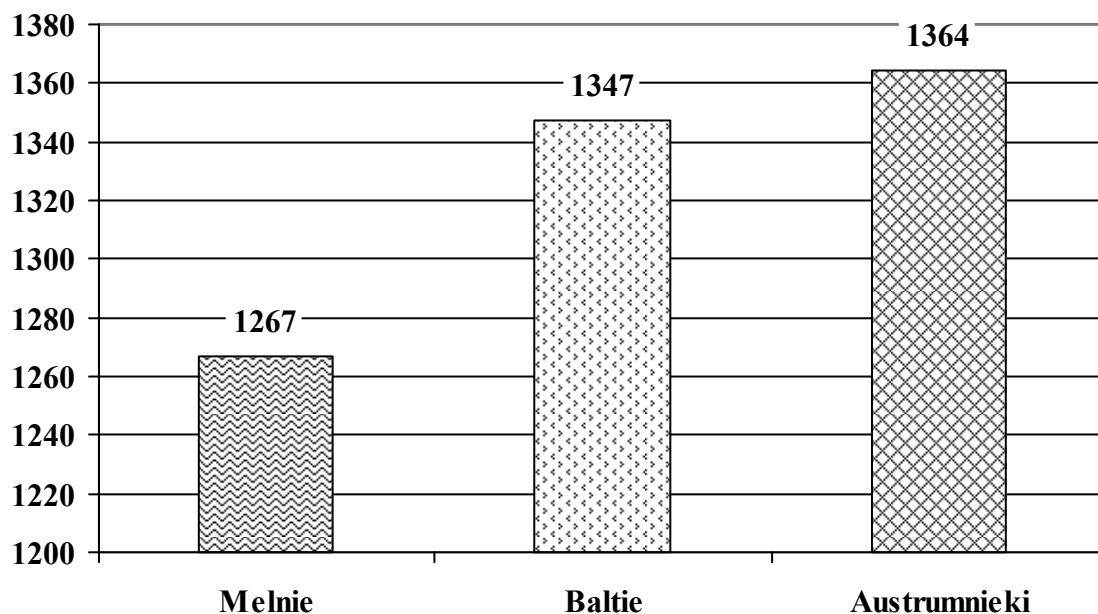
Nākamais jautājums ir – „Kāpēc austrumāzietēm un baltajām ir platāki gurni nekā melnajām, kas, savukārt, tās padara par vājākām skrējējām?” Atbilde ir tā, ka viņas dzemdē mazuļus ar lielākām smadzenēm. Evolūcijas gaitā jaundzimušo galvas izmēram palielinoties, sievietēm bija nepieciešams platāks iegurnis. Austrumniekiem vidēji ir par 1 kubikcollu lielāks galvaskausa tilpums nekā baltajiem, kuriem savukārt ir veselas 5 kubikcollas lielāks galvaskausa tilpums nekā melnajiem.

Reizēm cilvēki ir pārsteigti dzirdēt, ka rases atšķiras ar smadzeņu izmēru. Un viņi jautā, cik pārliecinoši ir pierādījumi, ka smadzeņu lielums ir saistīts ar intelektu. Būtībā ļoti daudzi pētījumi, ieskaitot tos, kas ir balstīti uz moderno magnētiskās rezonanses izmeklēšanu, ir parādījuši saistību starp smadzeņu izmēru un intelektu.

* Šeit un turpmāk darbu un izdevumu nosaukumi tulkoti, nosaukumus oriģinālvalodā skatīt esejas beigās [*J. Stende*]

Rasu atšķirības smadzeņu izmērā ir uzskatāmi parādītas ar četrām dažādām metodēm: (1) magnētiskās rezonanses izmeklēšanu, (2) smadzeņu svaru līķu sekcijās, (3) galvaskausa iekšpusē apjomu un (4) ārējiem galvas mērījumiem. Šī informācija ir apkopota 2. tabulā, kas parāda smadzeņu vidējos izmērus, iegūtus no četriem mērīšanas veidiem, kur arī, cik iespējams, ņemts vērā ķermeņa izmērs. Austrumniekiem tas vidēji bija 1,364 cm³, baltajiem vidēji 1,347 cm³ un melnajiem - 1,267 cm³. Dabiski, ka izmēri atšķiras atkarībā no parauga, un rezultāti arī pārklājas. Tomēr rezultāti, kas iegūti ar dažādām metodēm, no dažādiem paraugiem, novērtēti laikā no 1840-tiem līdz 1990-tiem gadiem, parāda to pašu stingro modeli.

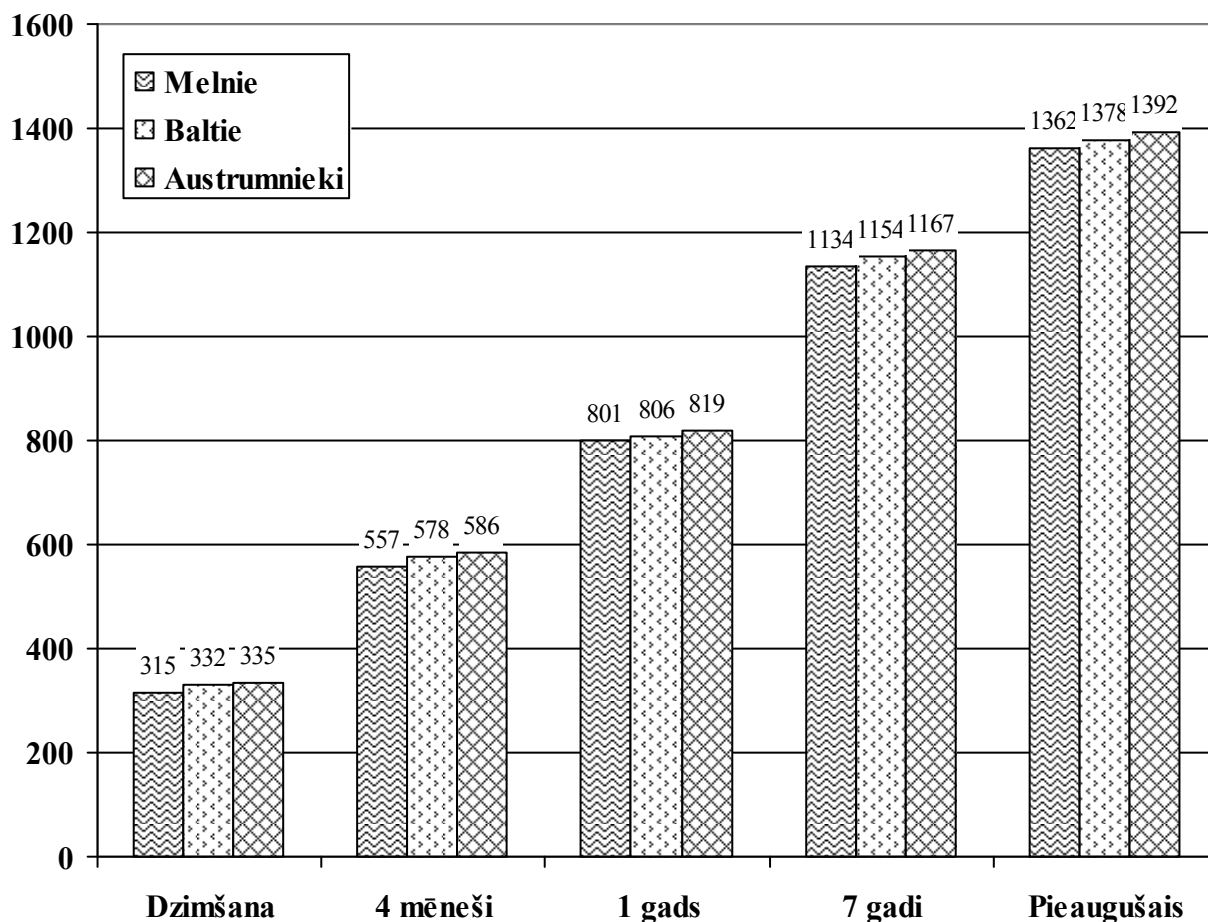
2. tabula: Trīs rasu vidējais smadzeņu izmērs (cm³)

Avots: Trešais nesaīsinātais izdevums, *Rase, evolūcija un uzvedība* (13., 113.-133., 282.-284. lpp.)

Rasu atšķirības smadzeņu izmērā parādās jau ar dzimšanu. Viens manis paša pētījums, publicēts žurnāla *Intelektis* 1997. gada izdevumā, tika veikts, izmantojot materiālus no Nacionālā neiroloģisko un komunikatīvo traucējumu un triekas institūta (NINCDS) Bethesdā, Merilendā. Tajā es analizēju ziņas no milzīgā Perinatālā sadarbības projekta (*Collaborative Perinatal Project*), kura ietvaros bija iegūti galvas apkārtmēri un IQ rezultāti no vairāk nekā 50'000 bērniem, no dzimšanas laika līdz septiņu gadu vecumam. Austrumnieku bērnu caurmēra galvas apkārtmēri bija lielāki kā baltajiem bērniem dzimšanas laikā, četru mēnešu, viena un septiņu gadu vecumā; baltajiem bērniem caurmērā bija lielāki galvas apkārtmēri nekā melnajiem bērniem (skatīt 3. tabulu).

3. tabula: Melno, balto un austrumnieku vidējais galvaskausa izmērs (cm³)
ASV 5 dažādos vecumos

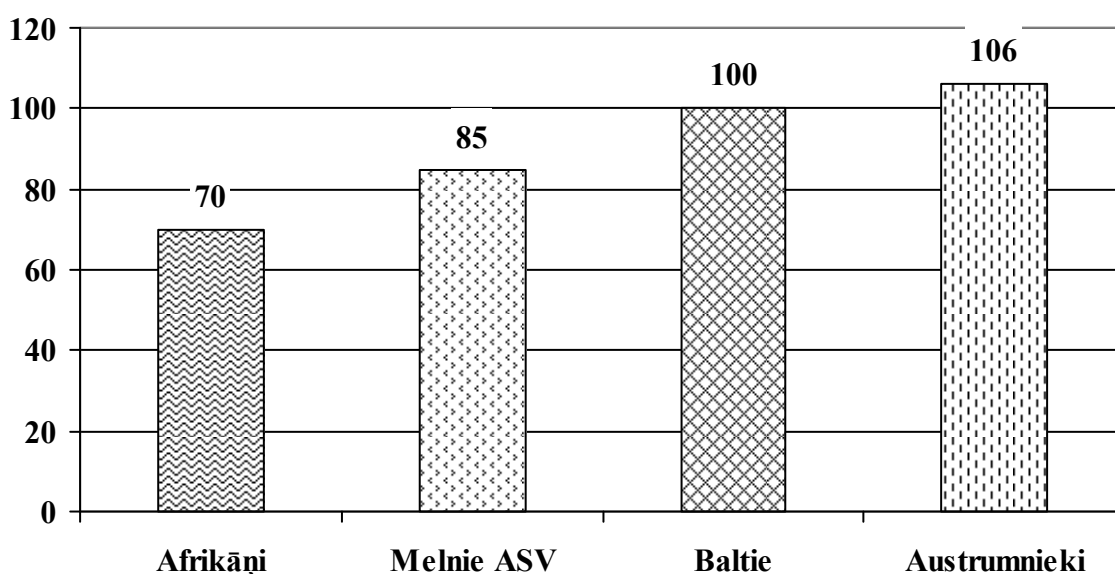

Avots: J. P. Ruštons, 1997, *Intelekts*, 25, 15. lpp.

1990-to gadu laikā es publicēju arī dažus citus savus pētījumus, arī žurnālā *Intelekts*, apstiprinot rasu atšķirības smadzeņu izmērā. Vienā pētījumā es (1991) analizēju datus no Nacionālās Aeronautikas un kosmosa pārvaldes un atklāju, ka vidējais austrumaziātu galvaskausa tilpums ir 1,460 cm³ un eiropiešu - 1,446 cm³. No sakārtota, nejauša, 6,325 vienību liela ASV armijas personāla parauga es (1992) aprēķināju vidējos galvaskausa tilpumus aziātiem, baltajiem un melnajiem, attiecīgi, 1,416 cm³, 1,380 cm³ un 1,359 cm³. (Es atklāju arī, ka virsniekiem vidēji bija 1,393 cm³, kamēr savervētajam personālam vidēji 1,375 cm³.) No Starptautiskā darba biroja Ženēvā veikta apkopojuma par desmitiem tūkstošiem cilvēku visā pasaulē es (1994) atklāju, ka paraugi no Klusā okeāna valstīm, Eiropas un Āfrikas ir ar caurmēra galvaskausa tilpumiem, attiecīgi, 1,308 cm³, 1,297 cm³ un 1,241 cm³. Trevis Osborns (*Travis Osborne*) un es (1995) publicējām darbu, kas parāda, ka smadzeņu izmērs gan melnajiem, gan baltajiem ir 50% gadījumu pārmantojams, izmantojot datus no Džordžijas Dvīņu pētījuma, kas bija balstīts uz 236 balto un melno pusaudžu dvīņu pāriem. Un atkal mēs atklājām, ka balto galvaskausa tilpums vidēji ir lielāks nekā melno.

Tā kā viena kubikcolla smadzeņu vielas satur miljoniem smadzeņu šūnu un simtiem miljonu nervu savienojumu, smadzeņu izmērs palīdz izskaidrot, kāpēc rases atšķiras pēc IQ rādītājiem. Standartizētajos IQ testos simtiem pētījumu parāda trīs iespēju modeli. Austrumnieki šādos testos caurmērā ir nedaudz priekšā baltajiem, bet baltie savukārt ir būtiski priekšā melnajiem. Lielākajai daļai IQ testu vidējais rezultāts ir 100, bet „normālais” diapazons no 85 – 115. Visā pasaulē balto vidējais IQ rezultāts ir 100, austrumniekiem IQ ir ap 104 un melnajiem Lielbritānijā, Karību reģionā un ASV IQ ir zemāki – ap 85. Zemākie vidējie IQ ir atrodamī Subsahāras afrikāņiem – ap 70 (skatīt 4. tabulu). Tāpat kā citas datu kopas, arī šīs ir apskatāmas manā grāmatā „Rase, evolūcija un uzvedība”. Vēl jaunāka grāmata par šo tematu ir Ričarda Linna (*Richard Lynn*) un Tatu Vanhanenas (*Tatu Vanhanen*) ***IQ un nāciju bagātība.***

4. tabula: Vidējie IQ rezultāti dažādām rasēm

Avots: Trešais nesaīsinātais izdevums, ***Rase, evolūcija un uzvedība*** (15.-16., 135.-137., 278.-280. lpp.)

Ārkārtīgi zemo Subsahāras afrikāņu vidēji 70 punktu IQ daudziem ir bijis grūti pieņemt. Lai pats noteiktu, cik reāls šis cipars ir, es aizceļoju uz Dienvidāfriku, lai uzsāktu pētījumu sēriju Vitvatersrandas Universitātē Johannesburgā, vienā no prestižākajām Āfrikas universitātēm. Pirmajā pētījumā mēs devām Reivena Standarta progresīvās matricēs (*Raven's Standard Progressive Matrices**) 173 afrikāņu pirmā gada psiholoģijas studentiem, kuri pēc 1993. gada ASV normām sasniedza 14.-to procentīli, iegūstot vidējo IQ uz 84. Otrajā pētījumā mēs devām šo pašu testu citai psiholoģijas studentu grupai, kura ieguva IQ uz 83. Pēc apmācības, kā jāatrisina šāda veida testi,

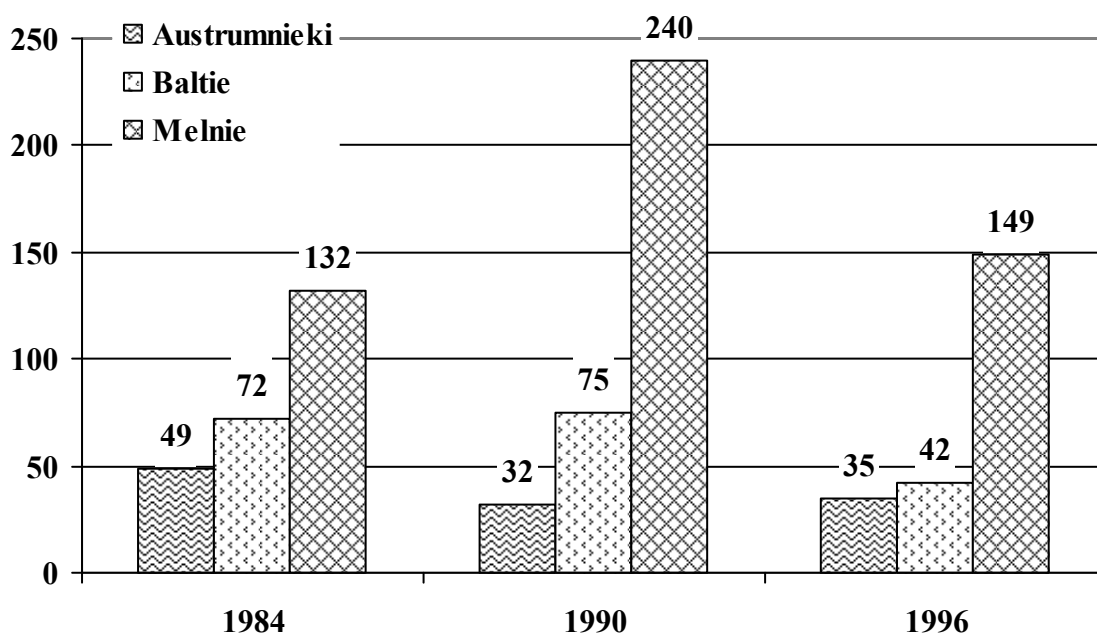
* Plaši izmantots IQ tests, kurā dalībniekam tiek piedāvātas vairākas iespējas, lai pabeigtu lielāku sistēmu. Tests sastāv no 5 komplektiem (A līdz E) ar 12 vienībām katrā (piem., A1 līdz A12), vienības attēlotas ar melnu tinti uz balta fona. Tas atklāj dalībnieka spējas skaidri domāt uz saskatīt jēgu sarežģītajā. [*J. Stende*]

viņu IQ pacēlās līdz 96. Trešajā pētījumā mēs iedevām šo testu jau akadēmiski izlasītākam studentu kopumam – 198 afrikāņu inženierzinātņu studentiem, kuri vidusskolā bija apguvuši matemātikas un zinātņu kursus. Šī grupa sasniedza 41.-mo procentīli ar IQ uz 97. Šie elitāras universitātes rezultāti, kas parāda vidējos afrikāņu *undergraduate** studentu IQ no 83 līdz 97, apstiprina vispārējo 70 punktu IQ afrikāņiem, jo visur pasaulē universitāšu studenti parasti iegūst 15 - 30 IQ punktus vairāk nekā viņu sabiedrības vidēji.

Rasu atšķirībām smadzeņu izmērā un IQ, līdz ar atšķirībām testosterona līmenī ir nopietna ietekme uz sociālo uzvedību. Piemēram, ASV austrumnieki tiek uzskatīti par „paraugminoritāti”. Viņu starpā ir mazāk laulību šķiršanu, ārpus-laulības dzemdību un gadījumu par pāridarījumiem bērniem nekā baltajiem. Vairāk austrumnieku beidz koledžu un mazāk nokļūst cietumā. Melnie savukārt ir 12% no kopējā iedzīvotāju skaita, bet sastāda 50% cietumnieku kopskaita.

ASV noziedzības rasu modelis nav radies vietēju apstākļu kā „balto rasisma” dēļ. Jau gandrīz 20 gadus es sekoju līdzī *Interpola Gadagrāmatām* un publicētajiem materiāliem par pasaules noziedzības statistiku. Tie konsekventi parāda, ka vardarbīgu noziegumu (slepkavība, izvarošana un smags uzbrukums) līmenis Austrumāzijas un Klusā okeāna valstīs ir ap trīs reizes zemāks kā Āfrikas un Karību reģiona valstīs. Baltie Eiropas valstīs ir starpposms. Piemēram, 1996. gada vardarbīgu noziegumu līmenis bija: Austrumāzijas valstīs, 35 uz 100`000 iedzīvotājiem; Eiropas valstīs, 42; un Āfrikas un Karību reģiona valstīs, 149 (skatīt 5. tabulu).

5. tabula: INTERPOLa noziedzības līmeņi trīs rasēm (slepkavība, izvarošana un smags uzbrukums) uz 100`000 iedzīvotājiem

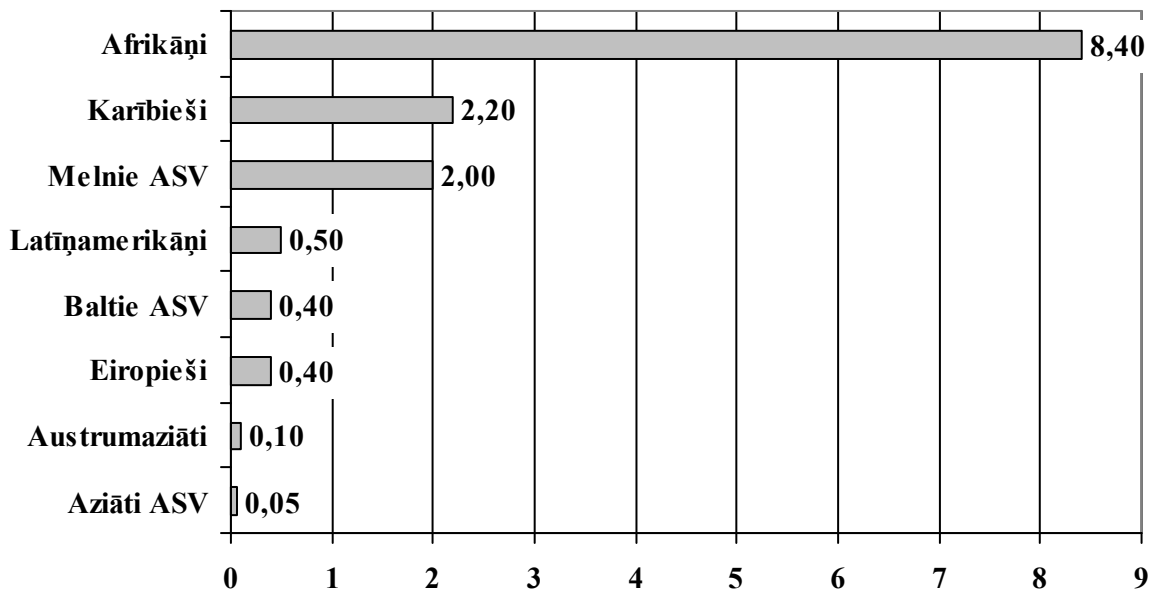
Avots: Trešais nesaīsinātais izdevums, *Rase, evolūcija un uzvedība* (24., 159., 287. lpp.)

* Studenti, kas nav sasnieguši pirmo augstākās izglītības pakāpi [J. Stende]

Austrumnieki ir seksuāli mazaktīvākie, vērtējot gan pēc pirmā dzimumakta laika, dzimumaktu biežuma vai seksuālo partneru skaita. Melnie visās šajās jomās ir aktīvākie. Baltie atkal atrodas vidū. Nacionālie pārskati Lielbritānijā un ASV un starptautiskie Pasaules Veselības organizācijas pārskati atklāj trīs iespēju rasu modeli seksuālajā uzvedībā. Šīs rasu atšķirības savukārt ietekmē seksuāli transmisīvo slimību līmeni. Piemēram, pēdējie dati no ASV Slimību kontroles un profilakses centra (uz 2000. gadu) parāda, ka hlamīdijas līmenis afroamerikāņiem ir 10 reizes augstāks nekā baltajiem un gonorejas un sifilisa līmenis melnajiem ir gandrīz 30 reizes augstāks nekā baltajiem.

Diemžēl rasu atšķirības atspoguļojas arī pašreizējā AIDS krīzē. Pāri par 40 miljoniem cilvēku visā pasaulē dzīvo ar HIV/AIDS. 6. tabula parāda HIV inficēšanās līmeņus dažādās pasaules daļās, kas ir balstīti uz pēdējo informāciju no UNAIDS (uz 2001. gada decembri). Epidēmija sākās Melnajā Āfrikā (Subsahāras Āfrikā – *J.S.*) 1970.-to gadu beigās. Šodien tur 28 miljoni pieaugušo dzīvo ar HIV/AIDS. Vairāk nekā piecdesmit procenti no tiem ir sievietes. Tas norāda, ka vīrusa pārvešana ir galvenokārt heteroseksuāla. Pašlaik teju 9 no katriem 100 afrikāņiem ir inficējušies ar AIDS vīrusu, un epidēmija tiek uzskatīta par nekontrolējamu. Dažās valstīs AIDS līmenis ir lielāks par 20%, ieskaitot Dienvidāfriku, kur viens no 5 pieaugušajiem dzīvo ar HIV/AIDS.

6. tabula: HIV/AIDS līmeņi (%) 15 - 49-gadīgajiem 2001. gadā

Avots: Precizēts no otrā, saīsinātā izdevuma, **Rase, evolūcija un uzvedība** (44. lpp.) (UNAIDS/Slimību kontroles un profilakses centrs).

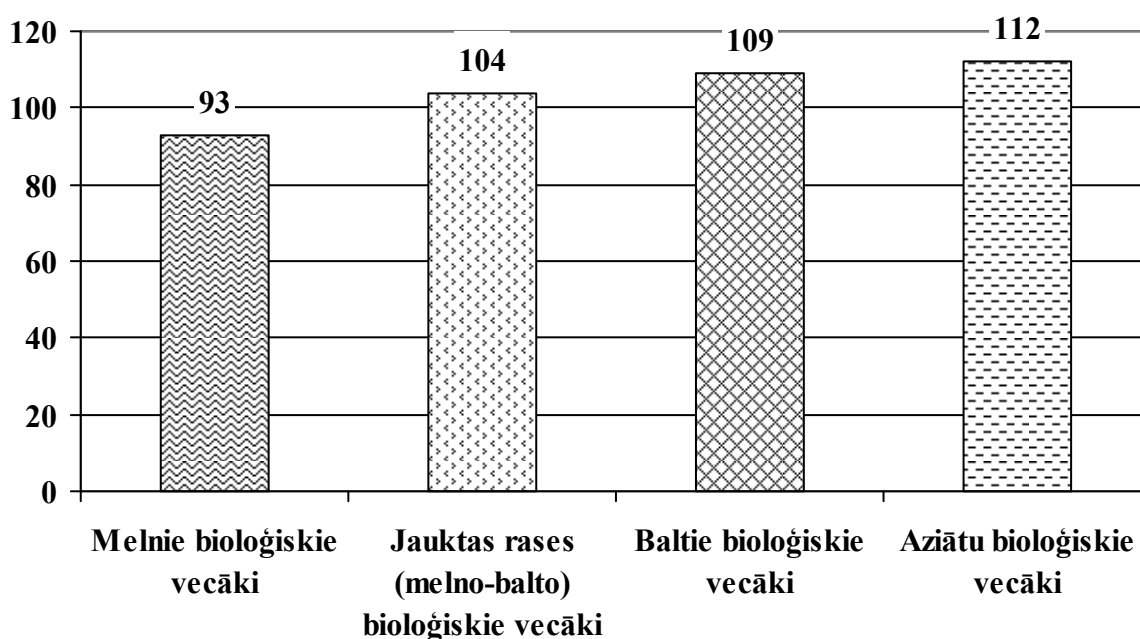
HIV infekcijas līmenis ir augsts arī Melnajā Karību reģionā – 2.2%! Augstais HIV/AIDS līmenis 2000 jūdžu garajā Karību valstu joslā plešas no Bermudām līdz Gajanai un ir visaugstākais Bahamu salās un Haiti, kur šie līmeņi ir attiecīgi 4% un 5%.

ASV Slimību kontroles un profilakses centra publicētā informācija parāda, ka afroamerikāņiem ir līdzīgs HIV/AIDS līmenis kā Melnajā Karību reģionā un daļā Melnās Āfrikas. Trīs procenti melno vīriešu un 1% melno sieviešu ASV dzīvo ar HIV. Baltajiem amerikāņiem šis līmenis ir 0.4%, kamēr aziāt-amerikāņiem tas ir mazāks nekā 0.05%. Līmeņi Eiropā un Klusā okeāna valstīs arī ir zemi. Protams, AIDS ir nopietna sabiedrības veselības problēma visām rasu grupām, taču īpaši tā ir afrikāņiem un afrikāņu izcelsmes cilvēkiem.

Nozīmīgi, ka rases atšķiras arī ovulācijas līmenī. Ne visas sievietes menstruālā cikla laikā rada tikai vienu olšūnu. Kad vienā un tajā pašā laikā tiek radītas divas vai vairākas olšūnas, grūtniecība un divu-olšūnu dvīņu radīšanas varbūtība ir daudz iespējamāka. Tādu dvīņu dzimšanas skaits melnajiem ir 16 uz katrām 1000 dzemdībām, baltajiem 8 uz katrām 1000 dzemdībām un 4 vai mazāk austrumniekiem. Melnajām sievietēm caurmērā ir arī īsāks menstruālais cikls. Šī un cita informācija padara saprotamu to, ka rasu atšķirības reproduktīvajā uzvedībā pēc dabas ir bioloģiskas.

Dvīņu un adopcijas pētījumi parāda, ka gēniem ir liela loma atlētiskajās spējās, smadzeņu izmērā, IQ un personības īpatnībās. Starprasu adopciju pētījumi, kad vienas rases bērni tiek adoptēti un uzaudzināti pie citas rases vecākiem, dod vienus no spēcīgākajiem pierādījumiem tam, ka rasu atšķirības ir mantojamas. Austrumnieku bērni, pat ja pirms adopcijas pie baltajiem vecākiem nav bijuši nodrošināti ar pietiekamu uzturu, vēlāk sasniedz IQ virs balto caurmēra. Melnie bērni, kas adoptēti vidusmēra balto ģimenēs, vēlāk sasniedz IQ zem vidējā balto līmeņa. Daļa šīs informācijas ir apkopota 7. tabulā.

7. tabula: Dažādu rasu adoptētu bērnu IQ rādītāji pēc uzaudzināšanas balto vidusmēra ģimenēs (vidējais no rezultātiem 7 un 17 gadu vecumā)

Avots: Trešais nesaīsinātais izdevums, *Rase, evolūcija un uzvedība* (187.-194. lpp.)

Rasu atšķirību evolūcija

Atskatieties atkal atpakaļ uz visām 1. tabulas iezīmēm. Tās veido sistēmu. Baltie konsekventi ļoti daudzās jomās caurmērā atrodas *starp* melnajiem un austrumniekiem. Vēl, grupai ar *vislielākajām* smadzenēm ir *zemākais* divu olšūnu dvīņu līmenis! Kāpēc? Atbilde meklējama evolūcijā. *Neviena teorija, kas balstīta tikai uz kultūras atšķirībām, nevar izskaidrot visas šīs iezīmes kopā ņemtas*. Bet pastāv gēnos balstīts izskaidrojums, kas skaidri ietver kompromisu starp atražošanās centieniem (dvīņu līmeņi) un smadzeņu izmēru. Šie modeļi veido to, ko sauc par „dzīves ciklu”. Tie kopā attīstījās, lai tiktu galā ar dzīves pārbaudījumiem – izdzīvošanu, augšanu un atražošanos.

Es esmu izskaidrojis rasu modeli smadzeņu izmērā, intelektā un citos rādītājos, izmantojot uz gēniem balstītu dzīves cikla teoriju, ko evolūcijas biologi sauc par *atražošanās stratēģiju r-K skalu*. Vienā šīs skalas galā ir *r-stratēģijas*, kas balstās uz augstu atražošanās līmeni. Otrā galā ir *K-stratēģijas*, kas balstās uz augsta līmeņa vecāku rūpēm. Šo skalu pamatā izmanto, lai salīdzinātu dažādu sugu dzīvnieku dzīves ciklus. Es esmu to izmantojis, lai izskaidrotu mazākas, bet īstas atšķirības starp cilvēku rasēm.

Šajā skalā austrumnieki ir vairāk *K-iezīmēti* nekā baltie, kamēr baltie ir vairāk *K-iezīmēti* nekā melnie. Stipri *K-iezīmētas* sievietes rada mazāk olšūnu (un ir ar lielākām smadzenēm) nekā *r-iezīmētas* sievietes. Stipri *K-iezīmēti* vīrieši iegulda laiku un enerģiju savos bērnos nekā nododas seksuāliem piedzīvojumiem. Viņi ir drīzāk „tēti” nekā „nelieši”.

Rasu atšķirības ir saprotamas arī no cilvēku evolūcijas perspektīvas. Mūsdienu cilvēki izcēlās Āfrikā apmēram pirms 200`000 gadiem. Afrikāņi un ne-afrikāņi pirms apmēram 110`000 gadiem nošķīrās. Austrumnieki un baltie nošķīrās apmēram pirms 40`000 gadiem, ap to laiku, kad mūsdienu cilvēki pirmoreiz ieradās Eiropā. DNS sekvencēšanas analīzes, līdz ar fosiliju arheoloģiskajiem atradumiem parāda šo secību, tāpat kā iezīmju sistēma 1. tabulā.

Jo vairāk uz ziemeļiem ārā no Āfrikas cilvēki devās, jo grūtāk bija iegūt ēdienu, pajumti, izgatavot apģērbu un audzināt bērnus. Tāpēc grupām, kas attīstījās mūsdienu baltajos un austrumniekos, vajadzēja lielākas smadzenes, ģimenes stabilitāti un ilgāku mūžu. Bet lielāku smadzeņu izveidošanās prasa laiku un enerģiju, tāpēc veidojas kompromiss: lēnāks augšanas ātrums, zemāki dzimumhormonu līmeņi, mazāka agresija un seksuālā aktivitāte. Tā izveidojās iezīmju sistēma 1. tabulā.

Kādi ir šī pētījuma secinājumi? Viens, acīmredzot, ir tas, ka rases piederībai ir liela nozīme cilvēka raksturojumā. Ja tas tā nebūtu, rases piederībai nebūtu nekādas ietekmes uz sabiedrību un mēs neatrastu vienu un to pašu rasu modeli visā pasaulē un visos laikos. Fakts, ka caurmērā afrikāņu izcelsmes bērni piedzimst ar mazākām smadzenēm nekā eiropiešu un austrumaziātu izcelsmes bērni, neskatoties kādās diasporās viņi atrodas, atļauj izdarīt drošas prognozes par viņu

nākotnes akadēmiskajiem un profesionālajiem sasniegumiem. Līdzīgi, fakts, ka viscaur pasaulē melnajiem ir spēcīgāka seksuālā dziņa nekā baltajiem vai austrumaziātiem, izskaidro, kāpēc melnajiem amerikāņiem, melnajiem karībiešiem un Subsahāras afrikāņiem ir visaugstākie seksuāli transmisīvo slimību līmeņi un kāpēc austrumaziātiem tie ir pat vēl zemāki nekā baltajiem.

Otrais secinājums ir tas, ka „balto rasisms” nav atbildīgs par visām sabiedrības problēmām. Melno vājie sasniegumi nav radušies vienkārši „balto aizspriedumu” dēļ. Tam ir daudz dziļākas saknes. Caurmērā melnie bērni piedzimst ar mazākām smadzenēm nekā baltie vai austrumaziātu bērni. Šīs lietas atzīmēšana nav stereotipu veidošana, tā ir vienkārši tādu faktu novērošana, kādi tie ir. Gan zinātne, gan taisnīgums liek mums meklēt un stāstīt patiesību, ne stāstīt melus un izplatīt maldus.

Cits secinājums ir tas, ka mums ir jāpieņem, ka rasu atšķirības nekur tā vienkārši nepazudīs. Līdz šim vairums teoriju uzvedības zinātnēs ir pieņēmušas, ka visām cilvēku sabiedrībām ir vienādas spējas, lai varētu sasniegt līdzīgu sabiedrības attīstības pakāpi. Mums ir jāpieņem evolucionējušī cilvēku sabiedrību dažādības esamība.

Dažreiz tie, kas uzskata, ka rase ir tikai sociāla konstrukcija, stāsta, ka cilvēka genoma projekts pierāda, ka tādu rasu nav, jo cilvēkiem ir kopīgi 99% „gēnu”. Tas ir smieklīgi. Cilvēku gēni ir 98% līdzīgi šimpanžu gēniem. Tomēr neviens nedomā, ka šimpanzēm ir tāds pats intelekts, smadzeņu izmērs vai sociālās uzvedības modeļi kā cilvēkiem; viņi izskatās un uzvedas ļoti atšķirīgi. Īstenībā cilvēkiem 90% gēnu ir kopīgi ar pelēm, tāpēc tās arī izmanto zāļu izmēģinājumos. Līdzīgi, kaut gan vīrieši un sievietes ir 99% ģenētiski vienādi, ir muļķīgi domāt, ka dzimums ir tikai „sociāla konstrukcija”.

Daudz neskaidrību parādās tāpēc, ka pastāv dažādi ģenētisko mērījumu veidi. Daudz reālistiskāks skatījums rodas, paraugoties uz 3.1 miljardu bāzu pāru, kas veido 30`000 gēnu. Cilvēki atšķiras 1 no katriem šādiem 1000 bāzu pāriem. Katra izmaiņa bāzu pārī var izmainīt arī gēnu. Zinātniski bāzu pāru atšķirības tiek sauktas par viena nukleotīda izmaiņām (SNPs). Bāzu pāru atšķirības ir nozīmīgas, un SNPs kopā veido rases. Tikai viena izmaiņa, piemēram, hemoglobīna bāzu pārī izraisa sirpj-sūnu anēmiju (*sickle-cell anemia*), ar kuru slimo daudzi melnie. Citas bāzu pāru atšķirības ietekmē IQ, agresiju un garīgās slimības. 3.1 miljards bāzu pāru nodrošina lielas iespējas plašām rasu atšķirībām.

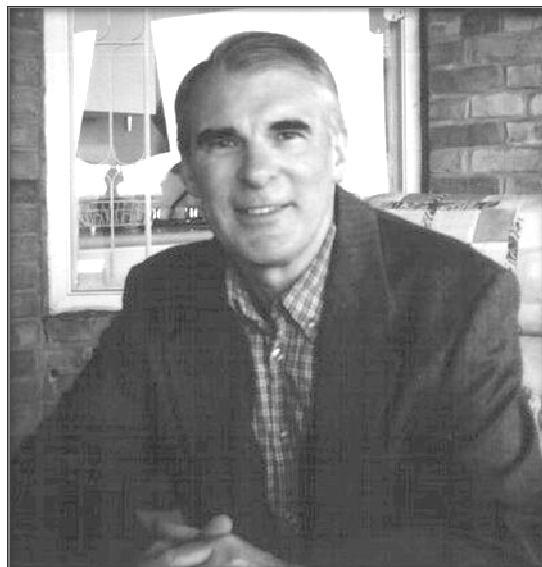
Apkopojot teikto, viens un tas pats rasu modelis neparādītos tik konsekventi visur pasaulē un visos laikos, ja rase būtu tikai sociāla konstrukcija. Ja tā būtu nenozīmīga konstrukcija, ar to nevarētu prognozēt tādas parādības kā smadzeņu izmēru, augšanas ātrumu, dzīves ilgumu, noziedzību un ģimenes stabilitāti. Arī citi pierādījumi atklāj, ka rase ir bioloģiska īstenība. Piemēram, kriminālizmeklētāji laboratorijās var noteikt rasi pēc skeleta vai pat tikai galvaskausa. Viņi pat var noteikt rasi pēc asinīm, matiem vai sēklas. Kā viņi to varētu izdarīt, ja rase būtu tikai

sociāla konstrukcija? Zinātniskās liecības parāda, ka politkorektā mantra „rase ir tikai ādas krāsa” ir nopietnas noklusēšanas gadījums.

Papildus lasišanai

- Beals, K. L., Smith, C. L., & Dodd, S. M. (1984). Brain size, cranial morphology, climate, and time machines. *Current Anthropology*, 25, 301-330.
- Cavalli-Sforza, L. L., Menozzi, P., & Piazza, A. (1994). *The History and Geography of Human Genes*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2001). *Sexually Transmitted Disease Surveillance, 2000*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention.
- Ellis, L., & Nyborg, H. (1992). Racial/ethnic variations in male testosterone levels: A probable contributor to group differences in health. *Steroids*, 57, 72-75.
- Entine, J. (2000). *Taboo: Why Black Athletes Dominate Sports and Why We Are Afraid to Talk About It*. New York: Public Affairs Press.
- Herman-Giddens, M. E., and others. (1997). Secondary sexual characteristics and menses in young girls seen in the office practice. *Pediatrics*, 99, 505-512.
- Ho, K. C., Roessmann, U., Straumfjord, J. V., & Monroe, G. (1980). Analysis of brain weight. *Archives of Pathology and Laboratory Medicine*, 104, 635-645.
- Jensen, A. R. (1998). *The g Factor*. Westport, CT: Praeger.
- Lewis, B. (1990). *Race and Slavery in the Middle East*. New York: Oxford University Press.
- Lynn, R., & Vanhanen, T. (2002). *IQ and the Wealth of Nations*. Westport, CT: Praeger.
- Rushton, J. P. (1992). Cranial capacity related to sex, rank, and race in a stratified random sample of 6,325 U.S. military personnel. *Intelligence*, 16, 401-413.
- Rushton, J. P. (1997). Brain size and cognitive ability in Asian Americans from birth to age seven. *Intelligence*, 25, 7-20.
- Rushton, J. P. (2000). *Race, Evolution, and Behavior: A Life History Perspective (3rd edition)*. Port Huron, MI: Charles Darwin Research Institute.
- Rushton, J. P., & Ankney, C. D. (1996). Brain size and cognitive ability: Correlations with age, sex, social class and race. *Psychonomic Bulletin and Review*, 3, 21-36.
- Rushton, J. P., & Osborne, R. T. (1995). Genetic and environmental contributions to cranial capacity estimated in Black and White adolescents. *Intelligence*, 20, 1-13.
- Rushton, J. P., & Skuy, M. (2000). Performance on Raven's Matrices by African and White university students in South Africa. *Intelligence*, 28, 251-265.
- Stringer, C. & McKie, R. (1996). *African Exodus*. London: Cape.
- Taylor, J., & Whitney, G. (1999). Crime and racial profiling by U.S. police: Is there an empirical basis? *Journal of Social, Political, and Economic Studies*, 24, 485-510.

- UNAIDS/WHO (2001). *AIDS epidemic update: December 2001*. Geneva, Switzerland: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) and World Health Organization (WHO).
- Weinberg, R. A., Scarr, S., & Waldman, I. D. (1992). The Minnesota Transracial Adoption Study: follow-up of IQ test performance at adolescence. *Intelligence*, 16, 117-135.

Džons Filips Ruštons (*John Philippe Rushton*) (dzimis 1943. gada 3. decembrī) ir psiholoģijas profesors Rietum-Ontario universitātē Kanādā. Viņam piešķirts arī zinātņu doktora grāds. Viņš ir plašāk pazīstams ar saviem darbiem par intelektu un rasu atšķirībām, kā arī altruismu. Izglītību ieguvis Londonas, Oksfordas universitātēs, Londonas Ekonomikas skolā. Viņš ir publicējis vairāk nekā 250 rakstus, kā arī 6 grāmatas.

Vairāki profesora darbi ir saskārušies nopietnu sabiedriski politisku organizāciju pret darbību, spiedienu, draudiem. Pret viņu vērsusies reāla cenzūra, tomēr akadēmiskajā vidē viņa darbi tiek novērtēti. Šī nelielā eseja ir plašākai sabiedrībai domāts Ruštona pētījumu īss apkopojums. Tas sniedz ieskatu rasu atšķirībās un parāda, ka politiskais sauklis „rase ir tikai ādas krāsa” ir absolūti maldinošs.